

מדריך
לעיתונאות
מקצועית
באזורי סכסוך

חומר זה נוצר עבורך על ידי "סרץ" פור קומון גראונד". אנו מבקשים
כי שימוש בחומר ילווה בציון "סרץ" פור קומון גראונד" כמקורו.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

This guide is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The contents are the responsibility of SFCG and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

תוכן העניינים

5	תודות
7	הקדמה
9	פרק 1: מבנה התקשורת
9	החדשות, התקשורת והציבור
13	הציבור
15	העיתונאי
16	פרק 2: העיתונאי ועבודתו
16	אני, העיתונאי
18	אבל אני רק מסקר את החדשות, הלוא כן???
22	בראשית הייתי אני, אחר כך - האחרים
28	ההשפעה שלי כעיתונאי/ת
30	המחיר אותו גובה העיתונאות מן העיתונאי, או - כמה רחוק אתם מוכנים ללכת?
33	לפני שנמשיך...
34	פרק 3: עיתונאות בעיתות סכסוך - צעדים מעשיים לקראת דיווח מקצועי
35	הבחירה בסיפור
37	הבחירה כיצד להציג חברה מסוימת
39	הבחירה להקדיש לאחר מקום בדיווח
40	קודם כל בני אדם?
41	הבחירה בטרמינולוגיה
44	עיתונאות מקצועית
47	סיכום
49	נספח 1: אודות "סרץ' פור קומון גראונד"

תודות

המדריך המעשי לעיתונאים הפועלים במצבי סכסוך נהגה ונ־ ערך על בסיס פרויקט אינטנסיבי בן שנתיים בניהולו של המ־ שרד הירושלמי של "סרץ' פור קומון גראונד" (SFDG), ארגון לא-ממשלתי בינלאומי ותיק המתמחה בהתמרת סכסוכים. בפרויקט היו מעורבים אנשי מקצוע פלסטינים וישראלים בכי־ רים ומן השורה בתחום התקשורת. זאת במסגרת תהליך שכלל העשרה, פיתוח כישורים, אינטראקציה, קשירת קש־ רים ודיאלוג, אשר נועד להגביר את המודעות לתפקיד אותו הם ממלאים בסיקור הסכסוך הערבי-ישראלי ולהשפעה שיש לדיווחיהם על הציבור.

תודתנו נתונה ראשית כל למחויבותם הנלהבת של המשתתפים בפרויקט, ישראלים ופלסטינים כאחד, שחלקו את חוויותיהם בכנות והקדישו מזמנם היקר ללמוד אודות אפשרויות חדשות. מרבית הדוגמאות והציטוטים במדריך זה מקורם בנכונותם לקחת סיכונים ובפתיחות שהפגינו כלפי אופקים חדשים.

תודה מיוחדת מגיעה למועצה המייעצת הבכירה שלנו, בה יושבים אישיות תקשורת ואנשי עסקים פלסטינים וישראלים מובילים שהדריכו אותנו באסטרטגיות ושיטות לגיוס ועבודה עם עיתונאים באזור, ובמיוחד למוחמד דראגמה עבור עזרתו במהלך השנה הראשונה.

ברצוננו גם להודות ל-USAID עבור ההזדמנות הכלכלית להוציא את הפרויקט לפועל ולהביא מדריך זה לדפוס. אנו אסי־ רי תודה במיוחד עבור הסיוע וההנחיה להם זכינו מהמומחים לניהול ויישוב סכסוכים (CMM) שעבדו עימנו בצמידות - אליז־ בט רמירז בשנה הראשונה, וג'ובראן ג'ובראן בשנייה.

מדריך זה לא היה מתגשם לולא מסירותו של הצוות במשרד הירושלמי שהיה מעורב ישירות בפרויקט: ראש הצוות סוהייר רסול ושרון רוזן העורכת הראשית, המנהלות השותפות במש־

הקדמה

תקשורת ההמונים בישרה על עידן חדש, בו נוכחותם של אמ-צעי התקשורת פולשת לחיים הציבוריים יותר מאי פעם. אנו קוראים בבוקר מאמרים מקוונים, בודקים עדכונים בטלפון הסלולארי בזמן שאנו ממתנים בתור, מתעדכנים בטוויטר וצופים בטלוויזיה בערב - אנו מקבלים דיווחים ללא הרף אודות האירועים המתרחשים ברחבי העולם.

ב"סרץ" פור קומון גראונד¹ אנו מאמינים כי בעיתונאות כמקצוע טמונה היכולת להשפיע על הציבור ולהותיר חותם על החברה - ועל ההיסטוריה. סיפור עשוי לא רק לשקף את המתרחש בשטח, אלא גם לעורר מגוון רחב של תחושות והשקפות בקרב הציבור, שעשוי בתורו להגיב באופנים שונים. במילים אחרות, עיתונאים נמצאים בעמדה משפיעה. כתוצאה מאמונתנו זו, מזה קרוב לשלושים שנה ארגון "סרץ" פור קומון גראונד משתף פעולה עם עיתונאים הפועלים באזורי סכסוך - מבור-נדי ועד לבנון - על מנת להשפיע על המגמות בשטח לקראת גישה בונה יותר להתמודדות עם מחלוקות.²

מדריך זה הוא פרי פרויקט בן שנתיים שמומן על ידי USAID, שקיבץ יחד עיתונאים ישראלים ופולסטינים בכירים ומן השורה, מישראל ומן השטחים הפלסטיניים הכבושים.³ בכוונתנו לחלוק את מה שלמדנו מן העיתונאים המשתתפים ומן הפרויקט בכללותו, בתקווה שהדבר יביא תועלת לאחרים באזור וברחבי העולם המתמודדים עם המשימה המכרעת של סיקור חדשותי, במיוחד בעיתות סכסוך. בעוד שהעיתונאים שהשתתפו בפרויקט מגיעים מן התקשורת המשודרת (טלוויזיה ורדיו) והמודפסת, על פי תפיסתנו העיתונאים המעורבים בתקשורת הח'דשה, כולל הבלוגוספירה, מתמודדים עם נושאים דומים. בנוסף לכך, בעוד שכל סכסוך מתאפיין בנסיבות מסוימות משלו,

רד; קרול דניאל קסברי וזיאד חליל אבו זיאד, המנהלים בשנה הראשונה והשנייה בהתאמה; אלישע בסקין ודנה מוס, העוזרים בפרויקט בשנה הראשונה והשנייה בהתאמה; רמי אסלי, המנהל הכלכלי, ופאדי רבייה, שסייע לנו והדריך אותנו במהלך השנה השנייה.

אנו מכירים תודה גם על חוכמתם, עזרתם ומומחיותם של שלי אוסטרופ ודני גל בשנה הראשונה והשנייה לפרויקט בהתאמה, ולתמיכתו ושותפותו הנפלאות של הצוות במרכזי השלום האיריים במהלך ביקורם של העיתונאים המשתתפים בצפון אירלנד ב-2011. תודה גם לפרופסור תמיר שפר ולאפלא אי-טרנשיונל על שהעריכו את הפרויקט.

תודה מיוחדת מגיעה לג'ון מרקס, נשיא "סרץ" פור קומון גראונד, ולסוזן קולין מרקס, סגנית הנשיא הבכירה, על הסיוע והתמיכה המתמשכת שהעניקו לנו לאורך הפרויקט; וכן ללינא אל-עלי, המוציאה לאור של "שירות החדשות סרץ" פור קומון גראונד ומנהלת אזור המזרח-התיכון צפון-אפריקה, שסייעה לנו עם מדריך זה. תודה גם לצוות של "סרץ" פור קומון גראונד במפקדה בווינגטון ולמשרדי שטח נוספים שחלקו את הידע והניסיון שברשותם אודות עבודה עם התקשורת באזורי סכסוך, כמו גם למחלקה הפיננסית על סיועה.

לבסוף, ברצוננו להודות לדנה מוס על כתיבתה מעוררת ההשראה של מדריך זה, לשרון רוזן על עריכתה האיכותית, לעזמי טובא ולשירה מרום עבור התרגומים לערבית ולעברית בהתאמה, לזיאד חליל אבו זיאד על העיצוב, ולסמאר דיזי וורה קריידלין עבור העריכה.

כולנו תקווה שעיתונאים, במיוחד עיתונאים באזורי סכסוך בח'בי העולם, ימצאו תועלת במדריך זה.

1 «סרץ» פור קומון גראונד» הינו ארגון בינלאומי ללא מטרת רווח הפועל בתחום של התמרת סכסוכים וזו 37 משרדים ב-25 מדינות, כולל סניף בירושלים.

2 למידע נוסף על תוכנית, בקרו ב: www.sfcg.org.

3 פרויקט במימון USAID לניהול ויישוב סכסוכים (CMM) הנוער ומנוהל על ידי המשרד הירושלמי של "סרץ" פור קומון גראונד, ושמו קידום עיתונות קומון גראונד מודפסת ומשודרת בישראל, הגדה המערבית ועזה, 2009-2011.

השאלות המתעוררות אודות תפקידם של עיתונאים ודיווחיהם הינן אוניברסאליות ובעלות השלכות נרחבות.

אין בידנו תשובות מוחלטות לרבות מן השאלות שהעלנו במדרוך זה, אך אנו מקווים שהן ידרבנו אתכם כעיתונאים לחשוב, ויעודדו אתכם לבחון לעומק את תפקידיכם המקצועיים. המדרוך לפיכך עוצב כ"פסק זמן" עבור עיתונאים וסטודנטים לעיתונאות - שיוקדש להתבוננות בתפקידיכם כאנשים החוקרים ומוסרים מידע לחברה. עיתונאים מתמודדים עם רמות לחץ ויצאות דופן בחיי היום-יום שלהם, אצים ממועד הגשה למועד הגשה ומודעים תמיד לתחרות על "סקופים". כתוצאה מכך, יש ברשותם זמן והזדמנות מועטים לבחינת תפקידם כעיתונאים ומשמעותו עבורם ועבור הסובבים אותם.

אך הקדשת זמן לבחינה עצמית היא הכרחית אם ברצוננו לצמוח מבחינה מקצועית. מדריך זה נועד ליצור מקום עבור עיתונאים לעשות בדיוק כך, והוא כולל מרווחים בהם יכולים הקוראים לרשום את רגשותיהם ומחשבותיהם בנוגע לנושאים המועלים בדפים אלו, זאת על מנת לעודד זרימה חופשית של תגובה ומענה לרעיונות הנדונים.

עיתונאים צעירים, כמו גם מקצוענים וותיקים, מוזמנים לקחת "הפוגה", כביכול; להרהר אודות עבודתם, אודות הזמן שהם מבליים בשטח ואודות המקצוענות שלהם. בקצרה, אנו מבקשים מעיתונאים לענות בינם לבין עצמם על השאלה: כיצד אוכל, בעזרת הכלים והכישורים הייחודיים שברשותי, להיות העיתונאי המקצועי ביותר שביכולתי להיות?

פרק 1:

החדשות, אמצעי התקשורת והציבור

מידת תשומת הלב המקודשת לאירוע איננה בהכרח תולדה של חשיבותו. ככלות הכול, אירועים בעלי משמעות מתרחשים ברחבי העולם על בסיס יומי. ככלל, אמצעי התקשורת מדווחים רק על מספר מצומצם של סיפורים בעלי פוטנציאל לעורר עניין בזירה הציבורית, באופן שמשפיע בצורה מכרעת על האירועים עצמם, כמו גם על אלו שלא דווחו. דקארט היה לבטח אומר היום - "אני בחדשות משמע אני קיים".

ניתן לטעון כי גם כאשר אירוע מסוים מדווח, מובנו תלוי במקור ובסגנון הדיווח ובאופן הצגתו לציבור. שני עיתונים שונים או תחנות טלוויזיה שונות, למשל, עשויים להעניק משמעות שונה לאותו אירוע.

- האם ביכולתך, כעיתונאי/ת, לחשוב על דוגמאות לכך? אנא רשום/מי כאן את הדוגמאות עליהן חשבת:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

גורמים שונים משפיעים על אמצעי התקשורת ובמסגרת זו על עבודתם של עיתונאים. שני הגורמים החשובים ביותר הינם הכלכלה - הצורך להשיג רייטינג גבוה - והפוליטיקה של אמצעי התקשורת עצמם ושל הנוף הפוליטי ממנו הם מהווים חלק. המצב מורכב עוד יותר בחברות שחוו סכסוך ממושך במה שנתפס כמאבק הישרדותי שסופו ניצחון או הפסד. לעיתים קרובות במצבים כאלו האויב, "האחר", מוצג באופן מסוים. יתר על כן, בקרב אמצעי התקשורת המקומיים, כמו גם הבינלאומיים, ניכרת הנטייה להפנות את הזרקור אל סיפורים המתקשרים לסכסוך מתוך אמונה ש"מה שמדמם מוכר". התוצאה היא שאנשים, מקרוב ומרחוק, מקבלים לעיתים קרובות תמונה מעוותת של ההתרחשויות בשטח.

אם נתבונן בדוגמא הישראלית-פלסטינית, אמצעי התקשורת של שני הצדדים לרוב מתמקדים בעימותים האלימים בין שני העמים. הם מספקים אך מידע מועט על חיי היום-יום של הצד

השני, בעודם מדגישים את אחריותה של האוכלוסייה "האויבת" למשברים פוליטיים, צבאיים או סוציו-אקונומיים. תיחום או בחירה של נרטיב מסוים מביאים לכך שרק סיפורים מסוג מסוים יתנוססו בכותרות. סיפורים אלו נוטים להציג את הקוראים כקורבנות ולהטיל את האשמה לאלימות על הצד השני. כאשר מתרחשת הקצנה בסכסוך, דפוסים אלו מתעצמים עוד יותר.

- האם את/ה, כעיתונאי/ת, מודעת/ת למצבים כאלו?
- האם מצאת את עצמך אי פעם בעיתות סכסוך נסחף/פת עם התחושות המקננות בחברה?
- מה קורה בעיתות מלחמה או סכסוך חריף?
- האם מקורות המידע העיקריים שלך הם הצבא או מנהיגים פוליטיים מן הצד שלך?
- האם קרה שנוכחת כי לאחר האירוע דעותיך עשויות להשתנות כתוצאה ממידע חדש או מהפגת המתח?
- האם תוכלי לחשוב על מקרה בו אמצעי התקשורת דיווחו על התפרצות אלימה מנקודת מבט מסוימת, אשר השתנתה לאחר האירוע? האם תוכלי לחשוב על דוגמא אישית לכך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

אבל אני רק מסקר את החדשות, הלא כן???

כבני אדם כולנו מניחים הנחות כתוצאה מחוויותינו, שבתורן מבוססות על הרקע המשפחתי והסוציו-אקונומי ממנו הגענו, על גילנו, דתנו, החינוך שקיבלנו, הלאום אליו אנו משתייכים והסביבה שלנו. התפיסה שלנו את חיי היום-יום והאופן בו אנו מגדירים "מהי מציאות" נקלטים מבעד לעדשות אלו. זה בלתי אפשרי כמעט למנוע מהנחותינו האישיות לצבוע את עבודתנו המקצועית.

בהקשר הישראלי והפלסטיני, רווחת הנטייה לכלול הנחות סט-ריאוטיפיות במסגרת דיווחים עיתונאיים.

דוגמא אחת למקרה בו הנחות סטריאוטיפיות השתנו באופן דרמטי במהלך סיקור תקשורתי היה הדיווח אודות מותן של בנותיו של אבו אל-עייש, שביתו הופצץ על ידי הצבא הישראלי במהלך הפלישה של ישראל לעזה ב-2009.¹ החדשות אודות מותן פורסמו בשידור חי, כשהאב הנסער, דר' עז א-דין אבו אל-עייש, רופא המתגורר בעזה אשר מרבית חייו טיפל בחולי בתי חולים חולים ישראליים ופלסטיניים, טלפן לידידו, כתב ערוץ עשר הישראלי שלומי אלדר, בעודו באולפן במהלך שידור הח־דשות המרכזי של שמונה בערב. יתכן מאוד שזו הייתה הפעם הראשונה בה נכח ציבור ישראלי גדול בטרגדיה האנושית בדמותו של פלסטיני חף מפשע, כמו גם באמפתיה לה זכה מצד ידידו הישראלי. לפתע הבינו הישראלים שלא כל תושבי עזה אשמים. לאירוע הייתה השפעה עמוקה על עמדותיהם של ישראלים כלפי ההפצצה על עזה, אשר הניעה ישראלים רבים להכפיל את מאמציהם להביא להפסקת האש.

כל אירוע ניתן לבחינה במספר אופנים, משום אין ספור החוויות המרכיבות את חיינו. עיתונאי שהותקף באופן אישי וכעת עליו לסקר זירת פשע, סביר שיעשה זאת באופן שונה מעמיתו שלא חווה התנסות דומה. כך, עיתונאי בעל עבר צבאי, עיתונאי שהיה מעורב בפיוגוע, עיתונאי שבן משפחתו נהרג, עיתונאי שחווה את האינתיפאדה או סבל מן המצוקה במחסומים - סביר שי-

1 למידע נוסף, ראו לא אשנא מאת עז א-דין אבו אל-עייש 2011, שיצא לאור בלונדון בהוצאת בלומסברי.

גיב באופן שונה מאחרים בעת שיכתוב אודות הנושאים הללו. בקרב העיתונאים הללו חלקם יהיו מודעים יותר, ואחרים פחות, לאופן בו חוויותיהם משפיעות על כתיבתם העיתונאית.

- חשוב/בי על דוגמאות לאירוע שדווח מפי עיתונאים שונים בדרכים שונות. האם תוכלי לדמיין אילו חוויות אישיות עשויות היו להשפיע על אופן דיווחם?
- באילו דרכים שונות לדעתך עשויות חוויותיך שלך להשפיע על עבודתך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

מעבר לחוויה האישית, ישנה רלוונטיות גם לזהותם הלאומית והקהילתית של עיתונאים הפועלים באזורי סכסוך. אנו, כמו משפחותינו וידידינו, מהווים חלק מקבוצה רחבה יותר. וכחלק מאותה קבוצה - באם זו קהילה ו/או אומה, אנו והיקרים לנו מושפעים מן האירועים המתרחשים סביבנו. כתוצאה מכך, כאשר פורץ סכסוך עיתונאים עשויים להיסחף ברגשות לאומניים השוטפים את החברה בכללותה.

בראשית הייתי אני, אחר כך - האחרים

לעיתים קרובות, רק כשאנו נהיים מודעים יותר לעצמנו ולסביבתנו או מפתחים הכרה במורכבותם של אחרים. ברמה האישית, ככל שאנו הופכים מודעים יותר להשפעות המגוונות המעצבות אותנו, דוגמת מערכות היחסים שאנו מנהלים עם ההורים, המשפחה, הידידים והקהילה, גוברת יכולתנו להבחין בדפוסים דומים באופן בו אחרים מתנהלים עם האנשים המקיפים אותם. לעיתים קרובות, בהיעדר הבנה עמוקה של מניעיו והשקפותיו של האחר או מפתחים השערות שעשויות להיות בלתי מדויקות. עיתונאים מודעים לכך שהדרך המקצועית ביותר לחשוף מידע היא להיות סקרנים, לחקור, לשאול, להקשיב ולהתבונן טרם הסקת המסקנות. אם נפנה את מבטנו פנימה ונברר מה המניעים, המחשבות והרגשות שלנו, נוכל ליישם זאת כלפי חוץ. יש לכך גם תועלת בניסיון לחשוף את מניעיהם של אחרים. בה בעת, קטן הסיכון שנפעל על פי סטריאוטיפים ונניח הנחות שאינן מבוססות על תחקיר יסודי.

קידום עיתונות קומון גראונד מודפסת ומשודרת בישראל, הגדה המערבית ועזה. ניתן לצפות בטקסט המלא בסוף הפרק השלישי.

- האם תוכלי לחשוב על מקרה שסיקרת, במסגרתו הנחת הנחות אודות מישהו אחר שלאחר מכן התבדדו? בחן/ני את הגורמים שהובילו להנחות הללו, ומה היה ביכולתך לעשות באופן שונה לו היית מכין/נה את הדיווח כעת.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

הנחות שגויות אודות אחרים עשויות אף להתרחש בדיווח פנים-חברתי. עיתונאי פלסטיני שהשתתף בפרויקט סיפר על מקרה בעירו בו אדם הואשם בהטרדה של ילד, והדבר התפרסם בכותרות. רק לאחר חקירה יסודית אותו אדם נמצא חף מן ההאשמות.

תופעה זו חוזרת על עצמה ברמה הבינלאומית. במצבים בהם ישנו מכשול פסי המונע את המפגש בין שני צידי הסכסוך, כמו במקרה הישראלי-פלסטיני, קיימת סבירות גבוהה יותר להנחות בלתי מבוססות. המחסומים, הגדרות והחומות המפרידים בין ישראלים ופלסטינים מונעים את הכניסה של פלסטינים וישראלים זה לשטחו ולחיינו של זה. מעטים יודעים את לשונו של האחר, מה שמוסיף על הבורות ומביא לכך שלכל אחת מן החברות דימוי הומוגני של החברה והתרבות האחרת, שהינו נוטל אחיזה במציאות.

במפגש בין העיתונאים הישראלים והפלסטינים שלנו שהתקיים בפברואר 2011, דנו באירועים הפוליטיים האחרונים, כולל הוטו האמריקני במועצת הביטחון של האו"ם על גינוי הבנייה הישראלית בהתנחלויות. אחת העיתונאיות הפלסטיניות נדהמה להתוודע לקיומם של פלגים בחברה הישראלית שהתנגדו לוטו האמריקני והאמינו כי בטווח הרחוק הוא יסב נזק לביטחונה של ישראל. אכן, כפי שהודתה, "לפעמים אנו שוכחים איזה מגוון יש בתוך החברות שלנו".

כשאנו מתחילים לנתח את הנחותינו, אנו פתוחים יותר להבחנה טובה יותר של "האחר", ולערכים ולתפיסות המנחות את פעולותינו. לו הייתה עושה מאמץ לעקוב אחר החדשות מפי התקשורת הישראלית, הייתה אותה עיתונאית למדה אודות מגוון הדעות בהן מחזיקים ישראלים, ועל בסיס זה מגבשת את עמדותיה. לעיתים קרובות כל מה שצריך בכדי לפרק הנחות הוא מראש לנקוט בגישה חוקרת - במילים אחרות, לעשות שימוש בכלים הבסיסיים של עיתונאות.

- האם תוכלי לחשוב על דוגמא לסיקור שבמסגרתו הנחת הנחות אודות חברה או מדינה שלמה?
- בחן/ני מה הוביל אותך להנחות אלו, ומה היית משנה לו היית מכין/נה את הדיווח כעת.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

אחת הדרכים היעילות יותר לבחון האם הנחותינו מתבססות על ניתוח כולל של המצב, היא ליצור קשרים עם אנשים אודותם אנו מדווחים. קשרים שכאלו יספקו מגוון נקודות מבט על אירוע מסוים. הדרך המשמעותית והמעשירה ביותר לעשות זאת היא, עד כמה שניתן, להיפגש פיסית עם אנשים מן הצד השני. היכולת לראות ולשמע את המגוון של חיים אנושיים מצידו השני של המתרס תאפשר לנו להבין יותר לעומק את המורכבויות ואת התפיסות השונות המקננות בחברה.

כחלק מן הפרויקט בן השנתיים הפגשנו בין עיתונאים ישראלים ופלסטינים ב"ביקורי שדה", איש אצל רעהו, על מנת להעמיק את הבנתם של מורכבויותיה של כל חברה. באחד מביקורי השדה סיירו העיתונאים באולפני ערוץ 10 הישראלי בתל אביב. על אחד הקירות הבחינו העיתונאים הפלסטינים בתצלום גדול של (הנשיא הפלסטיני לשעבר) יאסר ערפאת. התצלום עורר בלבול רב - "זה כאילו שתצלום גדול של אריאל שרון (ראש

ממשלת ישראל לשעבר) היה תלוי אצלנו במפקדה. אי אפשר אפילו לדמיין דבר כזה!!! קראו העיתונאים הפלסטינים. אחד העיתונאים הפלסטינים הניח שהתצלום נתלה מתוך רצון ללעוג לנשיא הפלסטיני לשעבר. אך העיתונאים הישראלים הסבירו כי עבורם היווה הנשיא ערפאת סמל לאומה הפלסטינית, ומאחר וחדר החדשות בו נתלתה תמונתו עסק בסכסוך הישראלי-פלסטיני, הדבר נראה בעיניהם לגמרי הולם.

ביקור שטח נוסף שנערך זימן את העיתונאים הישראלים והפלסטינים לעיר העתיקה בירושלים - מקום הניצב במוקד הדרישות המנוגדות לריבונות של שני הצדדים. נוצרים, יהודים ומוסלמים נוטים לבקר רק באתרים החשובים עבורם, ומדירים רגליהם מן המקומות המקודשים לבני הדתות האחרות. בביקור השטח סיירו העיתונאים במגוון אתרים היסטוריים ודתיים הטומנים בחובם משמעות עבור כלל תושבי האזור. לאחר שסיירו יחד, נוכחו במציאות המוחשית בעיר העתיקה ושוחחו אודות תפיסותיהם, התעוררו המשתתפים הישראלים והפלסטינים למציאות חדשה. כפי שהגדיר זאת אחד העיתונאים הפלסטינים אחרי שראה את הכותל המערבי, האתר המקודש ביותר עבור היהודים, ואת באיו שקועים בתפילה - "אני יודע כעת באמת כמה עמוק ומושרש הוא הרגש לגבי המקום", בעוד שעיתונאי ישראלי קרא בעת ביקור בכנסייה, "אפילו לא ידעתי על קיומם של חצי מן המקומות האלו".

בהזדמנות אחרת, כשביקרו העיתונאים הישראלים את עמיתיהם הפלסטינים בבית-לחם, העיר אחד העיתונאים "הופתעתי. חשבתי שהמקום יהיה דתי יותר, אבל יש כאן כל מיני סוגים של אנשים, אדוקים יותר ופחות, שמרנים וליבראליים", בעוד שעיתונאי ישראלי אחר, בעל ניסיון רב, שבילה את מרבית הקריירה המקצועית שלו ככתב בהתנחלויות הישראליות בגדה המערבית, אמר "תמיד חשבתי שזהו מקומן הטבעי של ההתנחלויות. כעת אני מבין שיש נרטיב אחר". האם יצא לך להביא בעבודתך לידי ביטוי את מגוון התפיסות שיש לאנשים? אם כן, כיצד?

- כשאתה/ה כותב/ת על מצבי סכסוך, כיצד אתה/ה מביא/ה לידי ביטוי את המורכבות של השקפות וגישות?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

בהזדמנויות שונות במהלך פרויקט התקשורת ניכר עומק הפער בין ההשקפות והעמדות של העיתונאים הישראלים והפלסטינים. במהלך אחת השיחות שהתנהלו בסיוור לחו"ל עורר אחד העיתונאים הישראלים את זעמם של עמיתיו הפלסטינים כאשר כינה חבר פלסטיני שבא לבקר "פעיל טרור". הוויכוח התלהט ונגרר לחילופי האשמות. העיתונאים הפלסטינים נפגעו מהבחירה המילולית, בעוד שהעיתונאי הישראלי חש שהכינוי היה מוצדק. בכעסם, התמקדו הפלסטינים במחיר הכואב שגובים הכיבוש, הצבא הישראלי והמחסומים מחייהם, בעוד שהישראלים הצביעו על האיומים החמורים על ביטחונה של ישראל. שני הצדדים התייחסו למותם של קרובים על מנת להצדיק את עמדותיהם, ושניהם התמקדו בשאלה "מי סבל יותר", ו"מי צודק". הרוחות סערו, אך מאותו מקום משותף של צרכים ורגשות עמוקים הצלחנו להמשיך בדיאלוג למרות העמדות המנוגדות. אחת המשתתפות הביעה את נכונותה הכנה לכך באומרה "אני לא רוצה לפחד יותר". משפט זה זכה לתהודה בקרב הישראלים כמו גם הפלסטינים הנוכחים.

עבור הישראלים היה המבקר אדם המעורב באירוע שאיים על ביטחונם הלאומי במעשה אלימות. עבור העיתונאים הפלס-

טינים שהכירוהו, הוא היה בראש ובראשונה אב לילדיו, חבר ואדם שבראש מעייניו ניצבו עמו ואומתו. בעיניהם הוא היה לוחם חירות. בשתי נקודת המבט השונות מאד הללו גלומות גם "אמיתות" שונות, תלוי את מי שואלים.

- באילו אופנים אתה/ה מזהה ומכיר/ה בכך שאנשים שונים עשויים לדבוק באמיתות שונות בנוגע לאותו עניין?

- האם אתה/ה מקדיש/ה מקום לאמיתות שונות בכתביכתך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

• **חפרו עמוק על מנת לחשוף את הערכים וההנחות המניעים כל צד. עשו שימוש בכלים מקצועיים על מנת להגיע להבנה שלמה של הצרכים והערכים של המעורבים בכל סיפור.**

השפעה של כעיתונאי/ת

איזו השפעה יש למעשה לתקשורת? האם זה באמת משנה מה כותבים?

ישנם דיווחים תקשורתיים שמניעים מדינות שלמות ממסלולן. דוגמא בולטת היא דיווחו משנת 1969 של כתב אמריקני צעיר, סימור הירש. סיפורו חשף את ההרג והאונס שביצעו חיילי ארצות הברית באזרחי וייטנאם במאי לאי. הסיפור צבר תאוצה, ובתוך שבועות הופיע בכל אמצעי התקשורת החשובים בארצות הברית והצית זעם לאומי. כתוצאה מכך נעה התנועה נגד המלחמה משולי החברה האמריקנית למרכזה, חיזקה את ההפגנות נגד המלחמה והביאה בסופו של דבר לנסיגת הצבא האמריקני מווייטנאם ולקץ המלחמה. סימור הירש, מצידו, זכה בפרס הפוליצר על עבודתו. אחד הכללים הבסיסיים של עיתונאות הוא לקשור בין אירוע לבין המודעות הציבורית לאותו אירוע.

ניתן להביא לידי ביטוי זיקה זו גם בקנה מידה קטן יותר. לפעמים ניתן בברור לראות את התגובה הציבורית לעבודתנו. למעשה נהיה מקובל מאד לכלול בעיתונים רבים עמודי משוב בהם מובאות תגובות הקוראים, המאפשרים לציבור להביע על בסיס יום-יומי את תמיכתו, הפתעתו או זעמו ביחס לכתבות השונות.

• האם זכית לתגובות על כתבותיך?

• כיצד את/ה מגיב/ה לתגובות השונות?

• האם הייתה להן השפעה על סגנון הדיווח שלך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

אך מה קורה כאשר החדשות עליהן אנו מדווחים משפיעות עלינו במישרין? ככלות הכול, כפי שצוין לעיל, עיתונאים הינם אזרחי מדינה וחלק מן החברה. כתוצאה מכך הם מדווחים לעיתים באופן בלתי נמנע על התפתחויות שמשפיעות גם עליהם - החל בכתבות דרמטיות על ההכרעה לצאת למלחמה, וכלה בסיפור אודות שביתת המורים המשפיעה על לימודי ילדיהם.

• באילו מצבים יוצא לך לחשוב על האופן בו הדיווח שלך עשוי למעשה להשפיע עליך כחלק מן הקהילה המסוקרת?

• האם תוכל/י להביא דוגמא למקרה שכזה בעבר, ושל האופן בו הדבר בא לידי ביטוי בכתביבתך?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

• ראו את עצמכם כצינור המוביל מידע לציבור, והכירו באחריות הכבדה שרובצת על כתפיכם לסוג המידע המובא בפני הציבור ולאופן בו הוא מתקבל על ידו.

1. הבחירה בסיפור

העורכים והציבור תמיד מחפשים זווית אחרת, נקודת מבט רעננה, תובנה חדשה. סיקור של מצבי סכסוך מספק לרוב שפע של חדשות מרגשות, אך האופן בו מוסרים את המידע או הדעה תלוי במידה רבה בכישוריו המקצועיים של העיתונאי.

בכל סכסוך, מוגשים לציבור דיווחים יום-יומיים אודות האויב, המציגים דימוי צר בעל צביון צבאי של יריב הומוגני. אך האם זוהי התמונה השלמה?

כשאתם מכינים כתבה, כיצד בא לידי ביטוי המגוון היום-יומי בחברה של הצד השני? האם אתם נוטים להתמקד באופיו הצבאי של האויב?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

פרק שלישי:

עיתונאות בעיתות סכסוך

צעדים מעשיים לקראת דיווח מקצועי

טרם הכנתו של חיבור עיתונאי, יש טעם בהתבוננות פנימית וב"בוחן קצר" - שאלו את עצמכם את השאלות הבאות, ופנו רגע לחשוב על תשובותיכם: עד כמה אני מודע/ת למחשבותיי, תחושותיי והשקפותיי בנוגע לאירוע הנדון? האם אני מזדהה עם צד כלשהו? אילו הנחות עשויות להיות לי בנוגע לאירוע, שיש לבררן?

מענה לשאלות אלו הוא הצעד הראשון.

מה עוד נדרש על מנת ליישם עיתונאות מקצועית הלכה למעשה?

על מנת להתייחס לכלל ההיבטים יש צורך בהבנה מבוססת של מגוון נקודות המבט ביחס לסכסוך. ניתן להגיע להבנה זו פשוט על ידי סקירה של מגוון עיתונים ואתרים משני צידי המתרס, או פיתוח רשת של אנשי קשר עימם ניתן להתקשר על מנת לזכות בגישה לתמונה הרחבה.

חיבור עיתונאי יכול למשל למסור:

”אמש שיגר הגייהאד האסלאמי 13 טילים מעזה אל עבר באר שבע. הטיילים גרמו לנזקים נרחבים, ותושבי באר שבע קראו לתגובה נגד האיום מצידה של עזה שבשליטת חמאס.”

או -

”אמש שיגר הגייהאד האסלאמי 13 טילים מעזה אל עבר באר שבע. הטיילים גרמו לנזקים נרחבים, ותושבי באר שבע קראו לתגובה נגד האיום מצידה של עזה שבשליטת חמאס. בחמאס, לעומת זאת, חלוקים לגבי אופי התגובה לפעולת הגייהאד האסלאמי, כאשר הפלג המתון בתנועה קורא להגבלת פעילות הקבוצה שלדבריו קוראת תיגר על סמכותם...”

תחקיר רקע ובדיקת העובדות צריכים להתבצע גם כאשר גורמים שונים יוצאים בהכרזות ישירות על תגובת נגד. לרוב אנו מודעים להבחנה בין מילים ומעשים בחברה שלנו, ולעיתים קרובות אנו פוטרם או לועגים להתבטאותו של פוליטיקאי “משלנו” כ”שטויות”. את הצהרות נציגו הפוליטיים של הצד שמנגד, לעומת זאת, אנו נוטים לקחת ברצינות תהומית. מסירת התמונה השלמה מספקת נקודת מבט רב-ממדית ומדויקת אודות המציאות האזורית והסכסוך.

3. הבחירה להקדיש לאחר מקום בדיווח

כפי שבחנו בפרק הקודם - להיות עיתונאי וכן חלק מחברה משפיע על התוצר העיתונאי, במיוחד בעיתות של הקצנה בסכסוך. כשעיתונאית כותבת על שביתת איגוד מקצועי, סביר שתציג את עמדותיהם ומניעיהם של חברי האיגוד ושל המעסיקים, כמו גם את השקפותיהם השונות אודות “מה באמת קרה”. לעומת זאת, כתבים רבים מדי מדווחים על סכסוכים מתוך הזדהות עם הנרטיב הלאומי שלהם, ונוטים להתעלם מן המציאות האלטרנטיבית כפי שהיא נתפסת מעברו השני של המתרס.

אם עיתונאים יהיו מודעים לכך שכחלק מן החברה הם מושפעים, אפילו מוטים, על ידי הנרטיב הלאומי שלהם, יש חשיבות יתרה בכך שכעיתונאים מקצוענים הם יקדישו מקום בדיווח שלהם לנרטיב של הצד השני.

בשונה מדיווחים חדשותיים בהם העיתונאי נמנע מלהביע את עמדתו שלו, מאמרי מערכת המציגים דעה מסוימת יכולים עדין לתת מקום לנרטיב האחר על מנת להביא בפני הקוראים את התמונה השלמה. בחנו את הדוגמאות הבאות של חוות דעת על הפגנה בלתי מזוינת הצפויה בגדה המערבית, ושימו לב להבדלים בינן:

בצעד שעתיד בוודאות להלהיט את העניינים עוד יותר, נשיא הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, עודד מפגינים לצעוד באופן בלתי אליים לכיוון ההתנחלויות הישראליות וקרא ליפעולה קולקטיבית נגד הכיבוש.

או -

בצעד שעתיד בוודאות להלהיט את העניינים עוד יותר, נשיא הרשות הפלסטינית, מחמוד עבאס, עודד מפגינים לצעוד באופן בלתי אליים לכיוון ההתנחלויות הישראליות וקרא ליפעולה קולקטיבית נגד הכיבוש. הרשות הפלסטינית מאמינה שהמשא ומתן עם ממשלתו של בנימין נתניהו לא תניב פרי, וכי צעד שכזה ייצור לחץ על הממשלה הישראלית לראות בחיוב את חתירתה של הרשות הפלסטינית לעצמאות.

מהצגת הנרטיב של הצד שמנגד, לא משתמעת בגידה בלגיטי- מיות של הנרטיב הלאומי שלך. להפך, משמעות הדבר היא כי יש ביכולתך להבחין באמיתות השונות הקיימות ולצייר תמונה מורכבת של חיי יום-יום ואירועים היסטוריים - מהות תפקידו של העיתונאי. כפי שאחד העיתונאים הפלסטינים ציין במסגרת הפרויקט לאחר מפגש ישראלי-פלסטיני משותף בחו"ל, "לפני הסיוור מעולם לא הייתי כותב על עמדתו של הצד השני. כעת אני מבין שזה חלק מעבודתי ומאחריותי כעיתונאי לעשות כן".

לאחר שהקשיב לעמיתיו הפלסטינים העיר אחד העיתונאים הישראליים, "אני משער שמעתה אנסה לכלול את השאיפות הפלסטיניות כשאדווח על דברי הפוליטיקאים שלהם, כדי שאנ- שים יוכלו להבין את המעשים והמילים בהקשרם".

4. קודם כל בני אדם?

עיתונאי ספורט המדווח על קרב היאבקות בו נפגעו שני הירי- בים יפרט אודות סבלו של כל צד וההשפעות ארוכות הטווח של הפציעות שספג. כתבה על גירושים מתוקשרים, ללא תלות לסיבות לפירוק הנישואין, מכירה בהשלכות הכואבות של הגי- רושים על שני הצדדים.

אלא שכתוצאה מן הרגשות העזים הנחווים בעיתות עוינות והנ- טייה הלאומית לראות את הסכסוך במונחים של "המנצח זוכה בכל", נוטים עיתונאים להתמקד בסבל ובקורבנות בקרב הח- ברה שלהם. נטייה זו מעצימה את תחושת הקורבנות של כל צד, ומטפחת את התחושה שהצד האחר אשם לחלוטין בכאב ובסבל.

ההכרה בכך שהיריב הלאומי יכול לסבול ואכן סובל מהווה חלק בלתי נפרד מראיה הומניסטית של "האחר". בסכסוכים ממושכים, ניכרת לרוב דינמיקה המדגישה את "זכותה" הב- לעדית של חברה אחת על חשבון יריבתה, המאפשרת ומקנה לגיטימיות לפעולות צבאיות ולשימוש באלימות. הצד שמנגד מוצג לא כקבוצה של אנדיוודואלים על אהבותיהם ואובדנם,

רגשותיהם וכאבם, אלא כאויבים חסרי שם ונטולי פנים. המ- סקנה המתבקשת היא שהתקשורת הישראלית וזו הפלסטי- נית ממעטות לציין את שמותיהם של הפלסטינים והישראלים מהצד של "האויב" שאבדו את חייהם בעקבות הסכסוך.

כפי שציין אחד העיתונאים הישראלים במהלך שיחותינו - "אחת הדרכים להתקדם בסכסוך היא להעניק לכל קורבן שם, לתת להם כבוד, ולשוות להם אנושיות. הייתי רוצה לראות את זה נעשה לעיתים קרובות יותר בעיתון. יש ביכולתנו להשפיע על העורכים לעשות כן". עיתונאי פלסטיני ששוחח על הרצח הנורא של משפחה יהודית בהתנחלות איתמר, אמר "בעבר הייתי אומר שנהרגה משפחת מתנחלים. אני חושב שמעתה אקרא להם 'משפחת פוגל'".

החשיבות שבהתייחסות לאנשים כאל בני אדם, ולא כאויבים, תקפה מעבר לאותם אנשים שנהרגו או נפגעו - עד כמה שזה עשוי להיות מסובך במצבי סכסוך. אדם איננו רק חייל ישראלי. יש לו גם שם ומשפחה שדואגת לו. שום פלסטיני איננו רק "קיצוני". הוא גם בנו של מישהו שאוהב אותו.

5. הבחירה בטרמינולוגיה

בעיתונאות אנו נוטים להסתמך על אמרות או מונחים שגורים על מנת להעביר מסרים. גישה זו רווחת עוד יותר כאשר גובר הלחץ להגיש. על מנת לוודא שאינכם מספקים לקהל קוראיכם תמונה אחידה ומטעה של החברות המעורבות בסכסוך, חשוב שתבחרו בקפידה את המונחים בהם אתם נוקטים. באותו אופן, מונחים טעונים רגשית המעוררים תמונה צמאת דם של חברה שלמה, או שכוונתם להסית לשנאה או לכעס, סביר שרק יחריפו את הסכסוך.

אחת העיתונאיות הישראליות תיארה כך דילמה שחוותה: "כשסיקרתי את אירועי העשור לזכר הפיגוע בדולפינריום (מו- עדון לילה תל אביבי בו אירע ביולי 2001 פיגוע טרור) לא הייתי בטוחה כיצד להתייחס לאדם שביצע את המתקפה. האם פשוט

לכנות אותו 'פולסטיני'? בסופו של דבר בחרתי במחבל מתא-בד'. הרגשתי שאם אתייחס אליו כ'פולסטיני' זה יראה כאילו אני צובעת את כל הפולסטינים באותו גוון".

עיתונאי פולסטיני השיב בהצהירו "אני יודע שיש אנשים שרואים בגלעד שליט עוד חיילי ישראלי כובש שנתפס, בדומה לרבים מאנשינו האסורים בידי ישראל. אבל אני חושב עליו כעל צעיר ששמו גלעד שליט, שבמקרה שירת בצבא הישראלי".

להלן כמה מונחים הרווחים בפי עיתונאים, שמעודדים הכללה של חברות או אומות ומציגים תמונה מטעה של אלימות מובנית. למרות שהדוגמאות מתייחסות באופן ספציפי לסכסוך הערבי-ישראלי, בעיות מינוח דומות ניכרות בסיקור של סכסוכים אחרים ברחבי העולם.

- השימוש ב'ישראלים' או 'פולסטינים' במונחים כוללניים. למשל, 'ישראלים מאמינים שיש להם זכות דתית על הארץ בין נהר הירדן והים התיכון'. במקום, וודאו כי אתם מייחסים אמונות או הצהרות לקבוצות מסוימות, לדוגמה, 'קבוצת המתנחלים 'גוש אמונים' מאמינים כי לישראלים מחויבות דתית ליישב את הארץ בין נהר הירדן והים התיכון'.

- התייחסות למדינה או לחברה במקום להנהגתה. למשל, 'ישראל מתמקדת בבניית התנחלויות במזרח ירושלים'. במקום, הצביעו על השחקנים הרלוונטיים - 'הממשלה הישראלית הנוכחית מתמקדת בבניית התנחלויות במזרח ירושלים'.

- נקיטת מונחים כגון 'תוקפנות' במקום הגדרת הפעולה הספציפית. למשל, 'התוקפנות הפולסטינית היוותה איום על אזרחים ישראליים'. במקום זאת תארו את הפעולה הספציפית, כמו למשל 'שיגור הטילים על ידי הג'יהאד האסלאמי היווה איום על אזרחים ישראליים'.

- השימוש במונח 'נאצי' או 'איסלאמו-פשיסט' לתיאור חברה שלמה.

- שימוש במילה 'ישות', לעומת התייחסות למדינה או לאנ-

שים בשמם.

- השימוש במונחים 'רצח עם' ו'טיהור אתני' בהתייחסות לפעולות שאינן הולמות את ההגדרה המשפטית שלהם. במקום, ניתן לציין את מספר הקורבנות ולפרט מדוע ננקטה הפעולה. למשל את "זכרם של ההרוגים ברצח העם בג'נין לא אבד" ניתן להחליף ב"זכרם של 54 הפולסטינים שנהרגו בג'נין ב-2003 במתקפת הצבא הישראלי ממשיך לעורר את כעסם של מרבית הפולסטינים".

- השימוש בכינוי "מתון" מתוך התייחסות לנקודת מבט ליברלית/פתוחה של אדם דתי. משימוש זה משתמעת ההנחה שבאדיקות דתית, יהודית או מוסלמית, יש משהו "קיצוני" מיסודו. לדוגמה "מוסלמים מתונים בגדה המערבית אינם מעוניינים במדינה פולסטינית הנשלטת על ידי השריעה", או "יהודים מתונים תומכים בנישואים אזרחיים בישראל". במקום המילה "מתון" ניתן לנקוט ב"מן הזרם המרכזי", המכיר בקיומה של דעת רוב בקרב מאמיניה של דת מסוימת בחברה נתונה, אך לא באינטנסיביות בה הם מקיימים את דתם.

- היו מודעים לאופנים השונים בהם ניתן לכנות פעולה מסוימת, ולכך שבחירתכם משפיעה על קהל הקוראים. לדוגמה, התקרית בעזה בדצמבר 2009 נקראת "המלחמה בעזה", "הפלישה לעזה", "הטבח בעזה", "המתקפה על עזה" ו"המשבר בעזה".

- היו מודעים לכך כי עיתונאים שונים נוקטים במונחים שונים לציין אותו מקום או אובייקט, וגם אלו משפיעים על הציבור. לדוגמה, גדר/חומת הפרדה / חומת האפרטהייד; התיישבויות / התנחלויות; יהודה ושומרון / הגדה המערבית ועזה / השטחים הפולסטיניים הכבושים / פלסטין / השטחים הפולסטיניים.

להלן מסמך שנערך במהלך פרויקט משותף על ידי יועצי תקשורת ישראלים ופולטינים והצוות של "סרץ" פור קומון גראונד¹, לשם העצמתה של עיתונאות מקצועית במצבי סכסוך. עריכתו בנקודות נועדה לספק מדריך מתומצת ומעשי עבור עיתונאים בעבודתם היום-יומית.

עיתונאות מקצועית¹

להלן מערכת עקרונות ומנהגים המתקשרים לעיתונאות מקצועית.

1. היו מודעים לאחריותכם כעיתונאים והכירו בכוח שעשוי להיות לכתבותיכם להשפיע על יחידים, ממשלות ומדינות.
2. ראו בעצמכם צינור המוביל מידע לציבור, והכירו באחריות הכבדה שרובצת על כתפיכם לסוג המידע המובא בפני הציבור ולאופן בו הוא מתקבל על ידו.
3. הכירו בכך שבמסגרת דיווחיכם עליכם לקבל החלטות הנוגעות לאירועים שאתם מציגים, האנשים שאתם מראיינים, השאלות שאתם שואלים והמונחים בהם אתם נוקטים.
4. היו מודעים לכך שהצגת שאלות שונות תניב תשובות שונות (למשל, אם תשאלו אנשים על מה הם מסכימים, תקבלו תשובות שונות מאד מאלו הבאות לענות על מה אינם מסכימים).
5. היו הוגנים ככל הניתן בבחירותיכם על מנת לבטא את המגוון הרחב ביותר של עמדות ואפשרויות.
6. הכירו את העובדות הנוגעות לנושאים ולאנשים ושמרו על איזון בבירור האינטרסים שלהם, מעבר לעמדותיהם המוצהרות.
7. המשיכו לדווח על מה שמהווה עניין ציבורי, ולא רק על מה שמעניין את הציבור.

1 הדו"ח גם כגישה של קומון גראונד לעיתונאות

8. הימנעו ככל הניתן משימוש בשפה של דעות קדומות והשקפות סטריאוטיפיות, אפילו כאשר אתם מצטטים מדבריהם של אנשים או ממסמכים (במילים אחרות - רק משום שמראיין אומר משהו שערורייתי, אין זה אומר שעליכם לדווח על כך).
9. הכירו את השקפותיכם והדעות הקדומות שיש לכם, במטרה להביע אהדה חפה מתעמולה.
10. היו מודעים לכך שבנוסף להיותכם עיתונאים אתם גם בני אדם, ולכן לפני שאתם מדווחים בעיתות סכסוך בחנו היטב את רגשותיכם שלכם.
11. הכירו בחשיבותו של האופן בו התקשורת בכללותה תוחמת ומציגה נושא מסוים וכיצד תיחום זה משפיע על הדיווח שלכם, כמו גם על האופן בו הציבור מבין את הסכסוך.
12. התקשרו עם אנשים בעלי חשיבה נוקבת ודעות מגוונות שפניהם לפתרון ולא להסלמה.
13. הסיטו את המיקוד מהאשמות עוינות, חסרות תועלת, לחקירה נרחבת של הפתרונות האפשריים.
14. חפרו עמוק על מנת לחשוף את הערכים וההנחות המניעים כל צד.
15. חפשו דרכים לבנות גשרים ולמצוא פתרונות בונים.
16. הציגו מודלים חיוביים לחיקוי.
17. תורו אחר אנשים בעלי עמדות מנוגדות והציגו נושאים בצורה רב-ממדית.
18. היו מוכנים להעניק קול לאלו שקולם לא נשמע.
19. חפשו דרכים בונות להניע את הסיפור קדימה באמצעות הצגת מידע מדויק, הימנעות מהטעיה ומסטריאוטיפים והפרכת שמועות.
20. היו יצירתיים ונכונים לחשוב מחוץ לקופסא.

השפעות שליליות אפשריות של התקשורת על הסכסוך

21. טיפוח מנטאליות של הם לעומת אנחנו.
22. התמקדות באלימות ובהשפעותיה הפיזיות - לא במאמצים לשלום.
23. גישה לסכסוך של משחק סכום אפס, של מנצחים ומפסידים.
24. חגיגת המנצח או החזק יותר.
25. דה-הומניזציה של האחר.
26. גישה מגיבה - ממתנים להתפרצות האלימות, במקביל להתעלמות גורפת מן הסימנים לסכסוך.
27. אוריינטציה תעמולתית - חשיפת השקרים אצל האחר.
28. התמקדות חד צדדית בסבל.
29. נקיטת לשון העושה דמוניזציה לאחר.
30. סיקור מוכוון ניצחון.
31. שימת דגש על מחלוקות.
32. התמקדות בעמדות, לא באינטרסים.
33. התמקדות באליטות והתעלמות מקולות אחרים.
34. נקיטת לשון המשרתת רק את הקבוצה השלטת.
35. טיפוח הנחות בלתי מבוססות.

כעת, לאחר שסקרנו את הכלים הדרושים על מנת להפוך לעיתונאים מקצועיים יותר, מה הלאה?

סיכום

כיום יותר מאי פעם העיתונאות מהווה כלי חסר תקדים לגעת בציבור. הסיפורים שהתקשורת מוסרת יכולים לעורר מגוון רחב של רגשות - מתקווה לפחד, מתסכול מהתהליך הפוליטי לאמונה באותו תהליך. למן הרגע שהכתבה יוצאת לאור יש לה דינאמיקה משל עצמה ואין גבול ליכולת השפעתה. כתוצאה מכך, למילים שאתם כעיתונאים מגישים לציבור יש כוח.

האופן בו אתם בוחרים להשתמש בכוח זה, תלוי בכם.

על מנת להיות העיתונאים המקצועיים ביותר שאפשר, הצעד הראשון הוא לעשות שימוש בכישורים לתפוס, להתבונן ולהעמיק חקר. מודעות עצמית בכל הנוגע לגורמים המשפיעים על עבודתכם היא קריטית לצורך מקצוענות. אותם כישורים עיתונאיים חיוניים - היכולת להתבונן, לבחון ולהסיק, יוכלו לתפקד באופן יעיל רק לאחר שתבחנו את האופן בו הסביבה מעצבת ומשפיעה על רגשותיכם ועמדותיכם.

בין השאלות שראוי לשאול:

- **אילו חוויות עיצבו אותי כעיתונאי/ת?**
- **אילו הנחות יש לי בנוגע לכל סכסוך נתון, וכיצד הן משפיעות על עבודתי?**
- **אילו מסרים אני מעביר/ה באמצעות עבודתי, והאם אלו אכן המסרים שברצוני להעביר?**

המודעות העצמית משחיה גם את הכישורים המקצועיים. במסגרת עבודתכם תוכלו להפנות אותן שאלות כלפי אחרים, ולבחון את מגוון התגובות להן בכל סיטואציה.

כעיתונאים אתם נהנים ממגוון רחב של כישורים. במדריך זה לעיתונאות מקצועית אנו טוענים שניתן להעצימם, באמצעות:

- בחינה מדוקדקת של ההנחות שלכם.
- ההבנה ששחקנים שונים מחזיקים בנרטיבים שונים, וב"אמיתות" שונות.
- וידיא שהתמונה שאתם מתארים היא של חברה מורכבת עם מגוון רחב של שחקנים ונקודות מבט.
- ייחוסן של פעולות ועמדות לשחקנים מסוימים, לא לחברה בכללותה.
- בחינה קפדנית של הטרמינולוגיה בה אתם נוקטים ובדיקה שמא היא עלולה לספק תמונה מטעה.

לשימוש בכלים אלה יכולה להיות השפעה ממשית. אם תבחרו לעשות כן, תוכלו ליצור שיח חדש עם קהל הקוראים. תוכלו להציע זוויות חדשות לאלו מהם הלכודים באותם נרטיבים של מנצח-מפסיד של סיקור סכסוכים. תוכלו לפקוח עיניים עצומות. עבודתכם יכולה להפוך למילה נרדפת ל"רעננה" ו"חדשנית".

לעיתים קרובות קשה ליצור שינוי. בבחירה בדרך חדשה בעולם התחרותי שלנו טמונים סיכונים, אותם סיכונים הטמונים בלמתוח את הגבול. אבל אף אחד לא אמר שעיתונאות היא קריירה קלה. האם בחרתם בה משום שכך הייתם סבורים?

בסופו של דבר, התשובה לשאלה האם אתם מוכנים לאותו צעד ראשון קדימה טמונה בכם. אתם כלי שמגלם שינוי. וזה יכול להיות שינוי מדהים.

אודות "סרץ" פור קומון גראונד"¹

מטרתו של הארגון ללא מטרת רווח "סרץ" פור קומון גראונד", שנוסד ב-1982, היא להביא לתפנית באופן בו העולם מתמודד עם סכסוכים - מגישה עוינת לקראת פתרונות של שיתוף פעולה. יוזמות התקשורת של הארגון הבינלאומי משפיעות על חייהם של מיליוני בני אדם, וגישתן הרב-ממדית מוצאת אמצעים תרבותיים הולמים לחיזוק יכולתן של חברות להתמודד באופן בונה עם סכסוכים: להכיר בהבדלים ולפעול על בסיס המשותף. כיום אנו מפעילים 400 אנשי צוות ב-26 מדינות ו-36 משרדים באסיה, אירופה, המזרח התיכון, אפריקה וארצות הברית. נכון להיום אנו מפיקים את "The Team", סדרת הטלוויזיה והרדיו שהיא ספינת הדגל העולמית שלנו, ב-17 ארצות.

המשרד הירושלמי²

"סרץ" פור קומון גראונד" פועל מאז 1991 לטיפול פתרונות של שיתוף פעולה לסכסוכים ממושכים במזרח התיכון. המשרד הירושלמי שלנו, שהוקם בשנת 2000, פועל בערוצים שונים לקידום מערכות יחסים חיוביות בין פלסטינים, ישראלים וערבים באזור. המשרד מנוהל במשותף על ידי ישראלית ופלסטינית העומדות בראש צוות מקומי, וחזונו הוא של בני אדם החיים יחד באווירה ידידותית במזרח תיכון מפויס.

1 ראו www.sfcg.org

2 ראו <http://www.sfcg.org/programmes/jerusalem/index.html>

פעילויותינו מתמקדות ב:

- פיתוח תקשורת עצמאית, מקצועית, המסוגלת לתת מענה לנושאים קריטיים באופן בונה.
- יצירת רשת הנהגה פלסטינית-ישראלית החוצה מגזרים.
- בניית שיתוף פעולה אזורי בתחום הבריאות ובתחום הדיאלוג הבין-דתי.

פרויקטים בתחום התקשורת:**• הפקות טלוויזיה פלסטיניות:**

בשותפות עם רשת הטלוויזיה והרדיו "מען", אנו משדרים בלוויין שישה ימים בשבוע את שעת שידור החדשות העצמאית הראשון, על ידי פלסטינים ועבור פלסטינים - עם שידורים חיים מעזה, שכם, רמאללה ובית לחם. בנוסף לקחנו חלק, יחד עם מען ו-Watan TV המשדרת מרמאללה, בהפקתן של מספר תוכניות טלוויזיה, ותמכנו ב-Watan בפיתוח שידור החדשות המקוון מטעמה.

• סדרת דרמת הכדורגל "The Team"

המשרד הירושלמי של "סרץ" פור קומון גראונד מפיק את סדרת הדרמה הטלוויזיונית "The Team", בשיתוף עם "מען הפקות" בשטחים הפלסטיניים ו"סרטי אלמה" בישראל. באמצעות נושא הכדורגל, המטאפורה של "The Team" מעבירה מסר פשוט - אם תשתפו פעולה תבקייעו גול.

• "Shape of the Future"

"Shape of the Future" היא דוקו-דרמה טלוויזיונית המוצבת על רקע שלום עתידי, המפנה מבט רטרואספקטיבי אל עבר חייהם של שני אנשי עסקים - פלסטיני וישראלי - במאב-

קם להקים שותפות עסקית חוצה-גבולות. הסרט יוצא מתוך הרעיון שתושבי האזור צריכים לראות שהשלום אפשרי וש-ראוי לחתור אליו. הסרט הינו הפקה משותפת של "סרץ" פור קומון גראונד ו-Lama Films³, והוא ישודר במקביל בטלוויזיה הפלסטינית והישראלית.

• עיתונאות קומון גראונד

פרויקט העיתונאות של קומון גראונד, עליו מתבסס מדריך זה, היה תוכנית דו-שנתית עבור אנשי מקצוע ישראלים ופלסטינים בכירים ומן השורה בתחום התקשורת ממגוון אמצעי תקשורת מקומיים. יעדיו העיקריים של הפרויקט היו קידום עיתונאות מקצועית והעשרת המשתתפים בתהליך של העצמה, פיתוח כישורים, אינטראקציה, יצירת קשרים ודיאלוג.

• שירות החדשות קומון גראונד - CGNews³

מאמרי האופ-אד של שירות החדשות קומון גראונד מספקים זווית בונה על נושאי מפתח המשפיעים על היחסים בין מוסלמים למערב. העורכת הירושלמית של שירות החדשות קומון גראונד מזמינה כתבות העוסקות באופן ספציפי בסכסוך הערבי-ישראלי. הכתבות, פרי עטם של מחברים מיותר מ-45 מדינות, פורסמו שוב מעל ל-30,000 פעמים עד כה. הכתבות המופצות על ידי שירות החדשות פורסמו ביותר מ-3,000 סוכנויות תקשורת ברחבי העולם.

3 ראו www.commongroundnews.org

העולם. הקוד אומץ על ידי מנהיגים ומוסדות דתיים מסביב לעולם, נציגיהן של יותר מעשר דתות, וכעת נמצא בדרכו פרויקט פיילוט בבוסניה הרצגובינה. המטרה העומדת מאחורי הפרויקט היא שהקוד יאומץ ויישם באופן חוקי על ידי גוף באו"ם.

בנוסף אנו חולקים מידע ופועלים בצמידות עם המועצה למוסדות הדתיים של ארץ הקודש, הכוללת את המוסדות הדתיים הנוצריים, היהודיים והמוסלמיים המרכזיים באזור. מזכירות המועצה שוכרת חלל במשרד הירושלמי של הארגון.

רשת המנהיגות הישראלית-פלסטינית

רשת המנהיגות הישראלית-פלסטינית הינה יוזמה רב-שנתית לבניית רשת חוצה-מגזרים בעלת בסיס רחב של מנהיגים פלסטינים וישראלים במזרח התיכון, שביכולתם לערוך שינוי חיובי באזור. הרשת פועלת בשותפות הדוקה עם "המרכז לבניית שלום כלפי חוץ" (OBCP), ובין פעילותיה מסעות בשטח פתוח, רטריטים, מפגשים מקומיים ואימון אישי. הפעילויות שמות דגש על חיזוק כישורי מנהיגות ופתרון סכסוכים, ועל בניית מערכות יחסים אמיצות בין מנהיגים עולים בעמדות אסטרטגיות במגזרי מפתח שונים.

שיתופי פעולה אזוריים

• "קונסורציום המזרח התיכון לפיקוח על מחלות זיהומיות" (MECIDS)

מ-2003 אנו תומכים במאבק המשותף באיום הטמון במתקפות ביולוגיות ובהתפרצות טבעית של מחלות. בשיתוף עם "היוזמה לבריאות וביטחון עולמיים" של יוזמת האיום הגרעיני (NTI) הקמנו את קונסורציום המזרח התיכון לפיקוח על מחלות זיהומיות (MECIDS), באמצעותו צוברים משרדי הבריאות הישראלי, הירדני והפלסטיני יכולת התמודדות כנגד, וחולקים במידע אודות, התפרצותן של מחלות. MECIDS מתמקד בשידרוג מתמיד של אמצעי הפיקוח, על מנת למנוע ולהשיג שליטה על הופעתן והפצתן של מחלות שמקורן במזון, ומחלות אחרות בקרב שלוש החברות.

• פרויקטים בין-דתיים

בשיתוף עם שלושה ארגונים לא-ממשלתיים - "מרכז אוסלו לשלום", "עולם אחד בדיאלוג" ו"דתות למען שלום" - פיתחנו קוד אוניברסאלי לאתרים הקדושים פורץ דרך, המתווה קוד התנהלות מפורט ביחס לאתרים הקדושים ברחבי

